

Joan Tugores

Rector de la Universitat de Barcelona

Joan-Francesc Pont i Gemma Martín, *Espai de Llibertat*

Joan Tugores es llicencià en Econòmiques i en Dret. Catedràtic de Teoria Econòmica és especialista en microeconomia i economia internacional. Autor d'una vintena de publicacions, presideix el Comitè de Normativa i Ètica Professional del Col·legi d'Economistes de Catalunya.

- *A la contraportada d'Espai de Llibertat hi posem aquell vell lema icarià, probablement de la colla de Narcís Monturiol, "Instruiu-vos i sereu lliures, associeu-vos i sereu forts, estimeu-vos i sereu feliços"... Potser podria servir per plantejar quina és la funció actual de la Universitat, d'una Universitat que viu el debat entre formar per a la cultura o formar per a les professions...*

- D'entrada, cal dir que l'inici de la frase encaixa perfectament amb el que és l'emblema de la Universitat de Barcelona -Libertas perfundet omnia luce: La llibertat difon per tot la llum- i aquesta ha estat la funció d'aquesta institució que represento al llarg dels darrers cinc-cents cinquanta-quatre anys, formar per construir la llibertat. De sempre, aquesta casa ha estat la dipositària d'aquest vincle entre la instrucció i la llibertat. D'altra banda, en aquesta tensió que s'ha plantejat entre els objectius culturalitzadors i professionalitzadors de la Universitat no hi ha contradicció en el mig termini, sinó complementarietat. La Universitat tan sols assumeix l'encàrrec que li fa la societat si respon a la vegada a ambdues fites. No es tracta de formar grans professionals sense cap mena de riquesa cultural, que no podran mai exercir de debò com a ciutadans, ni tampoc de dedicar-nos a una saviesa especulativa sense saber com articular-la en el món real, cosa que seria poc fructífera. És veritat que hi ha tensions i conflictes en el moment actual, però a mitjà i llarg termini és clar que s'han de resoldre afavorint la simultaneïtat de les dues visions.

- *Un dels teus predecessors, a començament de segle XX, col·laborava, com a rector de la Universitat de Barcelona, amb l'Escola Moderna de Ferrer i Guàrdia... Ara, un segle després, som aquí -la Universitat i la Fundació Ferrer i Guàrdia- i veiem com es pot col·laborar a l'extensió de la cultura. Ara, precisament, hem vist que l'Aula-capella era plena, dedicada als cursos per a la gent gran...*

- És que seria una llàstima -i un malbaratamen- que la Universitat reduís la seva tasca al segment de població d'edat compresa entre els divuit i els vint-i-quatre anys. Des de l'inici de la modernitat industrial hem vist com els coneixements que té una generació queden depassats en més d'un cinquanta per cent en el decurs de la generació següent, i això ha fet més evident la funció de difusió de la Universitat que ha d'arribar als més amples segments de la població. Es tracta d'incorporar aquest rol formador al nucli dur de la vida universitària -com fem ara- contribuint a la difusió del coneixement més enllà dels compromisos estrictament acadèmics -en línia, d'altra banda, amb aquell precedent de la col·laboració entre rector i Escola Moderna que heu esmentat i que superava el perfil acadèmic i oficialista de la Universitat de l'època. A més, la meva experiència personal és que no hi ha públic més agraït que aquest que omple a vessar les Aules de la Tercera Edat. Això és una tasca que reivindicuem amb orgull i que creiem que forma part de les nostres obligacions amb la societat.

- *Això contradiu la idea segons la qual la cultura no està de moda i l'èxit és, només, sortir en programes de l'estil de Gran Hermano. Que la gent vulgui continuar formant-se, a qualsevol edat, per amor al coneixement i no només buscant-hi una utilitat, és molt interessant...*

- Però això no vol dir que l'èxit social estigui lligat amb el fet de sortir a Gran Hermano, per exemple. Potser es tracta que a la gent li agrada veure aquestes coses per superar les frustracions, tot veient algú que és encara més dissortat... Com en els jocs romans hi havia aquells que morien i patien davant els lleons, en comptes de l'espectador. Allò que respecta la societat, quan ho troba, és la cultura i la serenor, no aquesta mena de comportaments mediàtics. No s'ha de confondre

l'audiència amb l'èxit.

- *I realment estem aconseguint que la Universitat sigui un espai per a la cultura?*
- No de manera tan satisfactòria com jo voldria. Fent autocrítica, cal reconèixer que les darreres onades de plans d'estudi, fa deu o quinze anys, han fet un cert mal eliminant moltes assignatures introductòries i de visió general i substituint-les per una sobreespecialització exagerada, omplint-ho tot de continguts massa específics, en contra del que necessita la nostra societat, que són caps ben ordenats, amb formació ampla i general que permeti anar absorbint els inputs canviants que van derivant de la mateixa societat. L'excessiva especialització no afavoreix allò que ha de ser la base i que anomenem cultura. Un dels grans debats que tenim ara a la Universitat catalana, espanyola i europea, que és la inserció en l'espai europeu d'educació superior, és sobre la millor manera d'afavorir la combinació òptima entre els continguts de formació general, ciutadana, i els més especialitzats i professionalitzadors. No hem de repetir els errors dels darrers deu o quinze anys, que han portat a una imatge dels alumnes com a màquines de prendre apunts al llarg d'un nombre excessiu d'hores a la setmana, sense temps per fer la decantació de coneixements que és la base de la cultura, del capital humà. Des d'aquest punt de vista, les Universitats hem de fer l'esforç d'aprofitar l'oportunitat de la inserció en l'espai europeu d'educació superior per tal de corregir els errors d'aquests darrers temps.

- *Hem viscut, doncs, una dècada d'hiperespecialització i ara hauríem de tornar a...*
- A coneixements més generalistes. Aquest és el meu desig. En èpoques de canvis ràpids és el que la societat necessita i també el que el mercat comença a valorar: assimilar coneixements canviants i tenir una ampla comprensió del món. Una visió massa especialitzada té el risc de no saber assumir les noves dimensions, en tots els sentits, del món.

- *En les relacions entre Universitat i societat què és el que demana la societat?*
- A l'inrevés del que alguns pensen, allò que cada cop més les empreses, per exemple, ens fan arribar és, precisament, la necessitat d'aquests caps ben ordenats, oberts a tots els coneixements, i no pas la de tècnics estrictament capaços de desenvolupar una sola feina específica. Les empreses prefereixen aquesta primera formació ampla i culturalment sòlida, perquè volen reservar-se per a elles mateixes l'última etapa de formació més professionalitzada, dins el seu àmbit específic. També se'ns requereix que la formació sigui adaptable als canvis, és a dir, que la gent tingui capacitat per anar absorbint les innovacions que deriven de la mateixa societat. Cada cop hi ha una convergència més gran entre les idees que la majoria defensem des de la Universitat i les demandes que ens arriben del teixit social, especialment del teixit empresarial. Això és una bona notícia.

- *En altres països el paper de la Universitat s'ha anat distribuint entre la Universitat pública i la privada. Aquí, la Universitat pública té el paper predominant. Això continuarà així?*
- Penso que sí, per poc bé que ho fem les Universitats públiques. Com a mínim, a Catalunya, la confiança social en la Universitat pública continua sent molt gran. I la Universitat pot respondre satisfactòriament a aquesta confiança. En altres llocs d'Espanya potser hi ha alguns sectors de la població que atorguen valor a una certa diferenciació elitista, classista i per això la Universitat privada té un cert camp, per motius que a mi no em semblen ni massa presentables ni socialment defensables. Però a Catalunya, afortunadament, com ja he dit, per poc bé que ho fem, el model actual persistirà durant molt de temps.

- *Anem cap a la proliferació d'Universitats en el territori o cap a una especialització?*
- Segurament, ni una cosa ni l'altra. El meu escenari ideal seria el manteniment de l'actual nombre d'Universitats públiques a Catalunya... D'altra banda, el nombre de les privades ja ha superat el seu nivell òptim. El que sí que veurem, encara que no sigui políticament correcte dir-ho, és una certa jerarquització, dins el sistema universitari europeu. Hi haurà una oferta homogènia de qualitat en els primers cicles i, probablement, una tendència a la diferència en els segons. Si l'Administració dissenya una oferta educativa de qualitat, el mercat no actuarà, però si hi ha alguna mancança, aleshores el mercat generarà la seva alternativa... L'ideal seria que els primers cicles fossin molt generalistes, perquè ara n'hi ha cent trenta o cent quaranta i potser podrien reduir-se a un màxim de trenta o quaranta, de manera que totes les Universitats públiques poguessin impartir una bona part d'aquestes titulacions de primer nivell. Però en això no estic segur que els meus desitjos es facin realitat...

- *I això ens torna a la idea de la Universitat com a focus de la cultura...*

- Sí, clarament. Totes les Universitats haurien de tenir uns primers cicles molt més generalistes que en l'actualitat. Una part dels continguts generalistes s'han de traduir en continguts culturals, de formació bàsica, deixant l'especialització per al final dels primers cicles i, sobretot, per als segons. Això és, socialment, més que desitjable. Actualment, l'imprès de preinscripció, que a Catalunya és el mateix per al conjunt d'Universitats públiques, sembla una mena de jeroglífic amb més de tres-centes opcions, la meitat de les quals ni un ciutadà mig ni un professional universitari no sabem exactament què són. No té sentit que als disset o divuit anys s'hagi d'escollir entre cent quaranta camins alternatius i amb això es compromet una bona part de la vida laboral o professional. Es pot saber si t'agraden les tecnologies, els temes socials, les humanitats, les ciències de la salut o els experiments de laboratori i a això han de respondre els primers cicles, a una especialització raonable als divuit anys... Aquest primer cicle ha de proporcionar un marc estructural sòlid que permeti enfrontar després els reptes dels canvis continus. Una altra cosa és si políticament i internament, dins la pròpia Universitat, serem capaços de resistir les dinàmiques privatitzadores que consisteixen a pensar que la meua assignatura ha de ser, necessàriament, en el primer curs, perquè és molt important i perquè, d'aquesta manera, el meu departament tindrà més poder... Aquesta és una feina que tenim ara els universitaris i els polítics, cadascú en el seu terreny, però la pressió social per anar en el camí correcte és, realment, molt clara.

- *Una de les coses que es constaten és que la gent llegeix molt poc. No hauria d'incentivar més la lectura, la Universitat?*

- Sí, certament. A mi, ja fa anys, se'm va demanar, per part d'una de les múltiples agències d'avaluació de la qualitat que tenim en el nostre entorn, que elaborés un informe sobre la qualitat d'una determinada titulació en diverses Universitats catalanes. I en un debat públic posterior, algú em va demanar que em deixés de rotllos i que definís un indicador de qualitat. Vaig dir -i ho continuo creient- que el meu indicador preferit seria el nombre de llibres en préstec de la biblioteca d'una Escola o Facultat dividit pel nombre de fotocòpies d'apunts fetes en el servei del mateix centre en el mateix any. Amb això vull dir, efectivament, que s'està perdent la lectura de llibres i que la gent estudia no ja només amb els apunts de classe, no sempre de clara fiabilitat, sinó, de vegades, amb fotocòpies dels apunts dels altres. I això va més enllà de qualsevol plantejament raonable. Fins i tot he pogut constatar, passejant per aules de diferents centres, que, de vegades, la unitat de compte de la suposada dificultat d'una assignatura és el nombre de pàgines dels apunts o de les fotocòpies dels apunts... I la setmana abans d'un examen es diu: setanta pàgines d'apunts, dividits pels dies que em queden, doncs cada dia me n'he d'estudiar deu... Hi ha moltes raons d'això i una d'elles és, segurament, causada per plans d'estudi que han encarcerat els alumnes en trenta hores de classe de promig, a base de prendre apunts, i sense temps material de reflexionar, d'estudiar. Una altra qüestió que s'hauria de revisar és la semestralització de la docència. Abans, quan les assignatures eren anuals, entre octubre i març hi havia temps, si es volia, d'anar a la biblioteca, llegir i treballar els dos o tres llibres fonamentals... Ara el curs comença al setembre i a mitjans de novembre ja s'han de preparar els exàmens del primer quadrimestre. No hi ha temps material, molt sovint, per estudiar decantadament, amb serenitat, per tocar fins i tot materialment les obres clàssiques de la matèria que s'està tractant. Hi ha aspectes de la vida quotidiana de les nostres Universitats que no estem cuidant prou perquè pugui haver-hi lectura, serenor, treball personal. Podem dir que la culpa és de la societat, que la gent no llegeix, que els mitjans audiovisuals ho inunden tot, i parcialment és així, però la pròpia organització interna dels centres educatius ens fa responsables d'aquest fenomen.

- *Ens agrada molt l'al·lusió que fas als clàssics, perquè l'esment als clàssics ha desaparegut no tan sols en els treballs universitaris sinó també en l'obra de molts joves investigadors i això vol dir que, probablement, no els han llegit, quan, d'altra banda, gairebé tot està en els clàssics...*

- És molt empobridor oblidar o menystenir els clàssics. Fins i tot en àrees de molt ràpida innovació, en àmbits on es potencia la modernitat, els raonaments dels clàssics són absolutament impagables. En el meu àmbit més proper, l'economia, que no és ni molt postmodern ni molt antic, gairebé pots trobar les intuïcions bàsiques del funcionament dels mecanismes econòmics en Adam Smith i en Ricardo... Bé, i també en Keynes... I un cert culte a la modernitat porta a l'error de partir sempre de zero i haver de descobrir sempre la Mediterrània. Cada generació creu que el món comença amb ella i això provoca errors estratègics en la investigació i també en la docència, realment molt notables. Potser forma part de la vanitat de la professió universitària i hauríem de reconèixer amb humilitat que som els hereus d'una cadena d'estudi que ve de fa molts segles en alguns casos i de la qual s'han derivat moltes coses de profit. Jo això ho veig cada cop més clar a mesura que envelleixo. Cada cop redescobreixo més el molt que havien dit els clàssics i cada cop ho faig amb un plaer més

gran.

- *I ara que està tan de moda això de fer llibres d'economia per a no economistes, si haguessis de recomanar dos llibres, quins serien?*

- Per a no economistes... N'hauria de dir tres: *La riquesa de les nacions* d'Adam Smith, que continua sent un clàssic tot i el caràcter una mica feixuc d'algunes parts; els *Principis d'economia política* de David Ricardo, que continuen sent insubstituïbles, i després, per entendre els problemes de l'economia d'aleshores i d'avui en relació amb el conjunt de la societat, sens dubte l'obra de Stuart Mill.

- *I quan avalues la teva pròpia influència en la societat, què creus que influeix més, la teva obra científica o els teus articles de premsa?*

- Evidentment, qualsevol dels meus articles. Un article a La Vanguardia, per exemple, té més repercussió -no impacte social, òbviament- que qualsevol de les coses que hagi fet de material docent o d'investigació. Això és el que penso a priori. Ara, a mesura que em faig vell i em vaig retrobant per la vida amb una bona quantitat d'alumnes que he tingut -i te'ls trobes en els llocs més insospitats- te n'adones que hi ha una dimensió de la qual no n'ets conscient, i és el grau d'influència d'allò que dius a classe, que va més enllà del que sospitaries. I això em sembla molt positiu. Per això, malgrat que no tingui el mateix impacte que la premsa, m'agrada recordar com pot acabar d'influir el que ve del treball oral fet a classe, com s'acaba esculpint en una part dels qui t'escolten. Això m'ha sorprès agradablement.

- *Hem començat parlant de la instrucció, el lema inicial que hem esmentat... I si parléssim de l'associació i de l'amor?*

- Bé, jo diria que l'associació és, potser, un mal necessari... Els que som profundament individualistes hem de reconèixer que associar-se és imprescindible per tal de ser forts. Fins i tot els qui no tenim cap mena de plaer intrínsec en el fet de ser forts, de vegades hem de recordar aquella cita bíblica que diu que molt sovint els fills de les tenebres són més preclars que els fills de la llum. L'única forma de compensar-ho és que el nombre de fills de la llum sigui més gran que no pas el dels fills de les tenebres. I tot i així... Per això dic que associar-se és un mal necessari, perquè conviure i, sobretot, conviure democràticament té les seves servituds, que podem enfrontar amb la cultura i amb un cert grau de maduresa. I enllaçant-ho amb la resta de la proposició, només et pots associar si tens un grau d'amor, d'estima, pels teus consorciats suficient com per assumir les inevitables friccions de la convivència. I això és igual de vàlid des de les formes de parella més elementals, legalitzades o no, fins a les associacions aparentment més cohesionades per algun tipus d'ideologia forta comuna. Les associacions, tal com demostra la història, sorgeixen per ser forts i han de basar-se en una estima que permeti que el preu que es paga humanament pel fet de ser forts no sigui insuportable. Si no, realment és molt difícil.

- *Fem una pregunta final dirigida a saber què aconsellàrieu als joves associats, que són bona part dels nostres lectors, però no sé si ens atrevim a fer-la després d'aquesta resposta sobre l'associació...*

- Bé, sense que ningú no interpreti que rectifico brutalment el que abans he dit, els diria que s'associïn especialment quan són joves, quan tenen força i energia, perquè quan siguin més vells i vulguin viure més sols i tranquils ho podran fer només en funció d'allò que quan, de forma associada i enèrgica, hauran aconseguit mentre eren joves. Per tant, associeu-vos, per fruit de joves i també, a més, com una inversió per tenir un futur en el qual sigueu lliures de continuar associats o no.